

Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Luka Vukojević

NEKOLIKO AKTUALNIH PROBLEMA HRVATSKE JEZIČNE NORME

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

UDK 811.163.42'271(035)

.....

Temeljna su područja rada našeg slavjenika Ivana Zoričića normativna akcentologija i popularizacija hrvatskoga jezika i jezične kulture. Zoričić je objavio jezične savjetnike pod naslovom *Hrvatski u praksi* i *Tragom jezičnih nedoumica*. Stoga mu mi posvećujemo ovaj rad koji je nastao na temelju referata održanoga 2007. godine na kongresu u Varaždinu. U ovome radu dajemo pregled nekih neriješenih problema hrvatske jezične norme. Mnogo je problema koji u savjetnicima i ostalim normativnim priručnicima nisu obrađeni. S druge strane, još je više problema koje obrađuju gotovo svi normativni priručnici, a koji su riješeni nedosljedno i proturječno. U ovome radu riječ je o trima jezičnim dvojabama koje različiti normativni priručnici različito rješavaju. Te su dvojbe: je li *prema* dativni ili lokativni ili i dativni i lokativni prijedlog, koji padež/koje padeže uvode prijedlozi *nadohvat* i *nadomak* te kakav je u standardnome jeziku navezak pridjevnih riječi muškoga i srednjega roda u dativu i lokativu. Pokazujemo kakav odgovor na to pitanje daju različiti normativni priručnici te dajemo svoj prijedlog odgovora na postavljena pitanja.

.....

Ključne riječi: jezični savjetnici, prijedlog *nadohvat*, prijedlog *nadomak*, navezak, prijedlog *prema*

Jezično savjetništvo u Hrvata ima dugu i plodnu tradiciju od 1904. godine kad je objavljena knjiga V. Rožiča *Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*. Od te godine do danas objavljen je niz jezičnih savjetnika¹ (*Branič jezika hrvatskoga* N. Andrića, *Književni jezik u teoriji i praksi* Lj. Jonkea, *Jezični savjetnik s gramatikom* koji je uredio S. Pavešić, jezični savjetnici S. Težaka i S. Babića, *Hrvatski jezični savjetnik* E. Barić, i dr., jezični savjetnici I. Zoričića itd.). Jezični se savjeti daju na Hrvatskome radiju, na Hrvatskoj televiziji, u novinama i časopisima. Jezični se savjeti svakodnevno daju u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Na mrežnim stranicama Instituta (www.ihjj.hr) nalazi se pretraživa zbirka kratkih jezičnih savjeta koji se odnose na najčešće jezične nedoumice. Savjeti i upiti te građa nastala na temelju lektoriranja poslužili su kao građa za tri savjetnika nastala u Institutu. Prvi je *Jezični savjetnik s gramatikom* Vide Barac-Grum, Dragice Malić, Slavka Pavešića i Zlatka Vincea (uredio Slavko Pavešić) objavljen 1971. godine. Taj je savjetnik imao iznimno važnu ulogu u razvoju hrvatskoga standardnog jezika, hrvatske jezične posebnosti i u oblikovanju svijesti o postojanju i potrebi čuvanja te jezične posebnosti. Tradiciju *Jezičnoga savjetnika s gramatikom* nastavio je *Hrvatski jezični savjetnik* autora E. Barić, L. Hudeček, N. Koharovića, M. Lončarića, M. Lukende, M. Mamića, M. Mihaljević, Lj. Šarić, V. Švačko, L. Vukojevića, V. Zečević i M. Žagara objavljen 1999. godine. U Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje objavljena je 2010. i knjiga *Jezični savjeti* čiji su autori autori ovoga rada. Ta je knjiga nastala na temelju jezičnih savjeta koje pojedinci i tvrtke tražili od Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Ti su savjeti često traženi i kao prilog u sudske

¹ Uključujući i razlikovne rječnike šezdesetak.

sporu, pa imamo i posebno poglavlje posvećeno forenzičkoj lingvistici. Unatoč bogatoj savjetničkoj tradiciji, hrvatski ni danas nije posve normiran jezik. Nestabilnost norma hrvatskoga jezika potvrđuju osnivanje Vijeća za normu, često suprotstavljena stajališta hrvatskih jezikoslovaca, rasprave u javnosti, u medijima i na okruglim stolovima, različite pravopisne prakse ta mnoga neistražena, slabo istražena i pogrešno opisana pitanja hrvatskoga jezika. Spomenimo samo nedovoljno istražen vokativ, doseg sibilizacije imenica ženskoga roda, neusustavljeno nazivlje pojedinih struka² pa i naše - jezikoslovne, nedostatno istražene mogućnosti zamjene, prilagodbe ili odbacivanja pojedinih anglizama i internacionalizama, nedostatno obrađen i neuspostavljen sustav ekonima, etnika i ktetika, neuređene popise mjernih jedinica i naziva jezika itd. U ovome radu riječ je o trima jezičnim dvojbama koje različiti normativni priručnici različito rješavaju. Te su dvojbe: je li *prema* dativni ili lokativni ili i dativni i lokativni prijedlog, koji padež/koje padeže uvode prijedlozi *nadohvat* i *nomak* te kakav je u standardnome jeziku navezak pridjevnih riječi muškoga i srednjega roda u dativu i lokativu.

1. Prijedlog *prema*

Normativni priručnici različito određuju prijedlog *prema* kao dativni ili kao lokativni ili kao i dativni i lokativni prijedlog. Da odgovor na pitanje je li *prema* dativni ili lokativni prijedlog, tj. pitanje kad je *prema* dativni, a kad lokativni prijedlog može imati i praktično, a ne samo teorijsko značenje pokazuje se kad je riječ o izrazu *prema tome* (iznimno čestome tekstnom i rečeničnom konektoru) u kojemu odgovor na postavljeno pitanje određuje koji će navezak dobiti oblik zamjenice *taj*, tj. hoće li biti *prema tomu* (ako je riječ o dativu) ili *prema tom/tome* (ako je riječ o lokativu), tj. koji će navezak imati bilo koja druga riječ koja se sklanja po pridjevnoj sklonidbi iza prijedloga *prema*.³ Odgovor na pitanje u kojemu padežu stoji riječ uz prijedlog *prema* potreban je i onomu tko piše i lektoru.

J. Florschütz prijedlog *prema* donosi samo kao lokativni prijedlog koji "pokazuje: a) mjesto ka kojemu je što okrenuto. *Kad je care bio prema crkvi ...*; b) poređenje. *Prema guberu* (pokrivaču) *valja se pružati*, *A jadan je prema njemu Marko*; c) dodatak imenicama. *Ljubav prema domovini*." (1916: 233). Gotovo istovjetan opis s nekim istim primjerima imaju u svojoj gramatici I. Brabec, M. Hrašte i S. Živković (1966: 237) koji također prijedlog *prema* određuju samo kao lokativni.

I T. Maretić u svojoj gramatici prijedlog *prema* određuje samo kao lokativni: "...za prijedlog *prema* mogao bi tko misliti da se slaže s dativom, ali i on se slaže s lokativom, kako dokazuje akcent: prema glavi, prema zemlji, a da se slaže s dativom, bilo bi prema glavi, prema zemlji." (1963: 591). S. Težak i S. Babić (1992: 259) također *prema* smatraju samo lokativnim prijedlogom.

S. Pavešić u gramatici u *Jezičnome savjetniku s gramatikom* prijedlog *prema* također određuje samo kao lokativni: "S ovim padežom (lokativom, napomena naša) idu uvijek prijedlozi *pri* i *prema*, a prijedlozi *na*, *o*, *po*, *u* onda kad znače mirovanje (tj. kad odgovaraju na pitanje gdje?) ..." (1971: 439).

U *Hrvatskoj gramatici* autora E. Barić i dr. prijedlog se *prema* (1995: 279) određuje kao prijedlog koji dolazi samo s jednim padežom, i to s lokativom.

A. Weber (1859: 54, 55) prijedlog *prema* (*prama*) ima samo kao dativni prijedlog i pridružuje mu ova značenja: "*Prama* (*prema*) znači, da je što uprav na drugoj strani od čega, i služi: a) U navedenom značenju; n. p. *Prama Pešti leži Budim*. b) Prispodobljavaju što s nečim drugim, što ima ili ista ili slabija svojstva; n. p. *Sekula bijaše junak prama Sibirjanin-Janku*... c) Merilo, po kojem

² Godine 2008. započeo je projekt koordinacije izgradnje strukovnog nazivlja - STRUNA. Projekt se ostvaruje u okviru Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. U prvoj fazi izrađena je baza za unos podataka te napisan *Hrvatski terminološki priručnik* autorica Lane Hudeček i Milice Mihaljević. U drugoj fazi svoje projekte koji se ostvaruju u okviru STRUNA-e prijavljuju stručnjaci različitih struka te se trenutačno uređuje nazivlje desetak različitih struka. Takav razvoj događaja daje nadu da će biti riješeni mnogi problemi povezani sa usustavljanjem nazivlja.

³ Više o navescima vidi u točki 3. *Navezak pridjevnih riječi muškog i srednjeg roda u dativu i lokativu jednine*.

se prave slične stvari; n. p. *To se malo izreže prema ostalim velikim slovima...* d) Ono što i k ...; n. p. *Od Kupe prema sjeveru dižu se bèrda...* e) Naznačujući dobitak ili štetu; *Prema glavi i oca po glavi.*"

J. Silić i I. Pranjaković (2005: 222) prijedlog *prema* također smatraju samo dativnim prijedlogom. Oni i objašnjavaju zašto *prema* ne smatraju lokativnim prijedlogom. "Jedni misle da se slaže samo s dativom, drugi da se slaže samo s lokativom, a treći da se slaže i s jednim i s drugim padežom. Kriteriji su obično značenje ili naglasak. Naime ako je riječ o neograničnoj direktivnosti (tj. o kretanju predmeta prema drugome predmetu kao orijentiru), npr. *Idu prema šumi*, onda se obično govori o dativu; a ako je riječ o mirovanju, npr. *Sjedio je prema prozoru*, obično se govori o lokativu. Taj se kriterij međutim ne može smatrati pouzdanim pored ostalog i zato što ni prijedlog *k(a)*, koji se u svim porabama smatra dativnim, ne mora uvijek pretpostavljati kretanje, pa se može reći npr. *Sjedio je (okrenut) k šumi*. Što se tiče naglasaka, uzimane su u obzir one imenice muškoga roda koje se razlikuju (ili su se prije razlikovale) po naglasku... Kad se sve to uzme u obzir, a k tomu još i činjenica da se dativ i lokativ u suvremenome hrvatskom jeziku praktično uopće više formalno ne razlikuju, bit će razumljivo što smo ovdje pošli od pretpostavke da se prijedlog *prema* uvijek slaže s dativom." Prijedlog *prema* u toj gramatici označuje smjer, rjeđe položaj ili mjesto pokraj kva predmeta ili na strani suprotnoj od njega (*Prema Ivanu sjedi Ana*), usporedbu po nejednakosti (*To nije ništa prema onome što su oni učinili*) te se kaže i da prijedlog *prema* "...može dolaziti i u značenju koje se približava "čistomu odnosu", tj. odnosu koji je svojstven npr. izrazu *s obzirom na, u odnosu na* ili se dativom s tim prijedlogom označuje na temelju čega se štogod događa, npr. *Popis je napravljen prema mjestu stanovanja; Prema potrebi valja se obratiti i liječniku; Sudeći prema sjedinama mogao bi imati preko šezdeset godina.*" Uz to posljednje značenje valja primijetiti da je prijedlog *prema* uvijek zamjenjiv prijedlogom *po*: *Popis je napravljen po mjestu stanovanja; Po potrebi valja se obratiti i liječniku; Sudeći po sjedinama mogao bi imati preko šezdeset godina* te se nameće pitanje je li logično da je (a riječ je o istome značenju izrečenu dvama prijedlozima, prijedlogom *prema* i prijedlogom *po*) jednom (u prvome slučaju) riječ o dativu, a drugi put o lokativu.

D. Raguž prijedlog *prema* određuje i kao dativni i kao lokativni prijedlog, ističući da je "prijedlog *prema* samo djelomično dativni, jer pripada i lokativu, uz neke nesigurne slučajeve je li riječ o dativu ili lokativu." (1997: 137). Dativnim ga prijedlogom D. Raguž smatra kad znači smjer ili okrenutost prema čemu "(tj. kad je zamjenjiv s *k*)" te u primjerima *ljubav prema bližnjemu/prema roditeljima/prema domovini; dobra prema nama; poštovanje prema starijima; Prema njima se ponašao dobro*, tj. i kad je riječ o usmjerenosti, okrenutosti u prenesenome značenju. Lokativnim ga pak prijedlogom Raguž smatra kad znači: "položaj na suprotnoj strani (veoma rijetko): *Sjedi prema meni na kamenu*, usporedbu: *Što je on prema tebi?*, okolnost: *živjeti prema mogućnostima; raditi prema potrebama*, kriterij: *svakome prema zaslugama/prema radu; osuđen prema zakonu; prema tome, on je ...*" (1997: 152). Analiziraju li se primjeri lokativnoga prijedloga *prema*, može se uočiti da je u značenju "položaj na suprotnoj strani" zamjenjiv dativnim prijedlogom "nasuprot" (te je nelogično da je jednom riječ o lokativu, a drugi put o dativu: *Sjedi prema meni; Sjedi nasuprot meni*, a u značenjima okolnosti i kriterija, kako ih Raguž određuje, zamjenjiv prijedlogom *po* (što i Raguž napominje) te je posve prihvatljivo da je tada riječ o lokativu.

U *Hrvatskome jezičnom savjetniku prema* se određuje kao dativni prijedlog upravo onda kad je sinoniman prijedlogu *po* (dakle lokativnome prijedlogu). Ne kaže se izriječom da je u ostalim situacijama i značenjima riječ o lokativnome prijedlogu, ali se to iz rečenoga može zaključiti (1999: 191).

Ni u Šonjinu se ni u Anićeve rječniku uz prijedlog *prema* ne donosi podatak s kojim padežom (padežima) dolazi.

U *Akademijinu rječniku* prijedlog *prema* određuje se kao genitivni, dativni, lokativni i instrumentalni prijedlog s napomenom: "Prijedlog se ovaj slaže s genitivom, s dativom, s lokativom i s instrumentalom, ali se u mnogim primjerima ne može znati, koji je upravo padež, kao ni kod *pram, prama* (v. tamo)." Uporaba toga prijedloga uz genitiv i instrumental posve je zastarjela, a kad je riječ o tome stoji li taj prijedlog uz dopunu u dativu ili lokativu, obrađivači Akademijina

rječnika ne daju odgovor na to pitanje, nego uz značenje uvijek pišu *s dat. (lok.)*.

Prijedlog *prema* u svim se srednjoškolskim udžbenicima određuje isključivo kao lokativni prijedlog (Silić 2003: 62, Dujmović-Markusi 2003: 111, Čubrić 2001: 71, Lončarić-Bičanić 2003: 117). U *Školskome rječniku hrvatskoga jezika* koji je izrađen u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje i predan u tisak, natuknica *prema* obrađena je ovako:

prèma prij. <DL>

1. <D>

a. označuje da je tko ili što usmjereno kakvu cilju

[*okrenuti se ~ kući*];

sinonimi: k², put

b. označuje da se tko ili što nalazi na suprotnoj strani od koga ili čega drugoga

[*jedan ~ drugomu*]

c. označuje da tko ili što ima kakav odnos, kakve emocije usmjerene komu ili čemu

[*ljubav ~ djeci; poštovanje ~ starijima*]

d. označuje da je što u kakvu omjeru

[*tri ~ jedan*]

2. <L>

označuje da je što u skladu s čim

[*osuditi ~ zakonu*];

sinonim: po

Sinonimi: naprama, spram

U prilogu tomu da je u izrazu (tekstnome ili rečeničnome konektoru) *prema tome/tomu* prijedlog *prema* lokativni, a ne dativni, govori činjenica da je on tu zamjenjiv s *u skladu s time, po tomu* (osim što se izraz *prema tome* donekle okamenio, frazeologizirao) govori i podatak da smo u korpusu *Hrvatskoj jezičnoj riznici* i to u njezinu potkorpusu koji uključuje tiskovine našli 1866 pojavnica *prema tome* (dakle s lokativnim naveskom -e) i samo 101 pojavnicu *prema tomu* (dakle s dativnim naveskom -u). U potkorpusu koji uključuje književna djela *prema tomu* potvrđeno je u samo 39 primjera, a *prema tome* u 436. Potvrđuje se dakle da se zamjenica *taj* u tome izrazu uglavnom ostvaruje s naveskom koji je uobičajeno, barem u posljednjih stotinjak godina, lokativni (tj. s naveskom -e).

U tablici koja slijedi pokazujemo kako je prijedlog *prema* određen u pregledanim normativnim priručnicima.

	prijedlog s dativom	prijedlog s lokativom
Akademijin rječnik	+	+ ne objašnjava se kad je riječ o dativu, a kad o lokativu; uz sva značenja u kojima je dopuna u dativu/lokativu stoji s <i>dat. (lok.)</i>
Barić i dr. 1995.		+
Brabec-Hraste-Živković 1966.		+
Florschütz 1916.		+
Maretić 1963.		+
Pavešić 1971.		+
Raguž 1997.	+ kad znači smjer ili okrenutost prema čemu "(tj. kad je zamjenjiv s k)" te u primjerima <i>ljubav prema bližnjemu/prema roditeljima/prema domovini; dobra prema nama; poštovanje prema starijima; Prema njima se ponašao dobro</i> , tj. i kad je riječ o usmjerenosti, okrenutosti u prenesenome značenju	+ kad znači položaj na suprotnoj strani (veoma rijetko): <i>Sjedi prema meni na kamenu</i> , usporedbu: <i>Što je on prema tebi?</i> , okolnost: <i>živjeti prema mogućnostima; raditi prema potrebama</i> ; kriterij: <i>svakome prema zaslugama/prema radu; osuđen prema zakonu; prema tome, on je...</i>
Silić-Pranjković 2005.	+	
Težak-Babić 1992.		+
Weber 1859.	+	

Zaključak: Smatramo da bi prijedlog *prema* trebalo odrediti i kao dativni i kao lokativni prijedlog. Posve je neupitno da je riječ o dativnome prijedlogu u svim mjesnim značenjima u kojima je prijedlog *prema* sinoniman prijedlogu *k* ili prijedlogu *nasuprot* (kada dakle označuje smjer ili okrenutost prema čemu). (Npr. *Idem prema kući/Idem ka kući, Sjedim prema njemu/Sjedim nasuprot njemu*). O dativnome je prijedlogu riječ i kad je usmjerenost apstraktna, kad je to značenje preneseno; u tome se slučaju prijedlog *prema* ne može zamijeniti kojim drugim dativnim prijedlogom (*ljubav prema majci*) i kad je riječ o usporedbi (npr. *On nije ništa prema Marku*).⁴ gdje je moguća pomalo nategnuta zamjena prijedlogom *nasuprot* također u prenesenome, apstraktnome značenju: *Što je on nasuprot Marku*. O lokativnome prijedlogu *prema* riječ je u onim njegovim značenjima u kojima je sinoniman lokativnome prijedlogu *po* (*prema njegovu mišljenju / po njegovu mišljenju, postupiti prema zakonu / postupiti po zakonu*) tj. tamo gdje je značenje prijedloga *prema* i *po* u skladu s' (*u skladu s njegovim mišljenjem, postupiti u skladu sa zakonom*).

⁴ U tome značenju moguć je i dativ uz sinonimni prijedlog *spram* koji je u suvremenome standardnom jeziku stilski obilježen.

2. Prijedlozi *nadohvat* i *nadomak*

S prijedlozima *nadohvat* i *nadomak* povezana su dva normativna problema: s kojim padežom dolaze te pišu li se sastavljeno i rastavljeno, tj. je li uopće riječ o prijedlozima *nadohvat* i *nadomak* ili su *domak* i *dohvat* imenice, a *na domak* i *na dohvat* prijedložni izrazi (kako je prema Babić-Finka-Moguševu pravopisu koji ih usto uopće ne razmatra kao prijedloge nego kao priloge; oni su međutim kao prilozima potvrđeni iznimno rijetko).

Hrvatska gramatika E. Barić i dr. *nadomak* ima samo kao prijedlog s dativom (1995: 279), a pri razvrstavanju prijedloga s obzirom na to s kojim se padežima slažu prijedlog *nadohvat* nigdje se ne spominje (iako se donosi u popisu složenih veznika).

D. Ragužu *nadohvat* i *nadomak* na jednome su mjestu samo genitivni prijedlozi (1997: 117). Uz prijedlog *nadohvat* dalje, u poglavlju o genitivnim prijedlozima, ne daje nikakvih napomena, a uz prijedlog *nadomak* stoji da "ide po jezičnoj normi s dativom, ali se sve više veže i s genitivom, pogotovu kad nije riječ o kretanju, nego o položaju, mirovanju."

J. Silić i I. Pranjeković *nadohvat* i *nadomak* određuju kao prijedloge koji se slažu i s genitivom i s dativom, tj. kao prijedloge koji primarno dolaze s dativom, ali su danas sve češći i s genitivom (2005: 213).

I. Brabec, M. Hraste i S. Živković u svojoj gramatici ne spominju prijedloge *nadomak* i *nadohvat*, ali kao dativne prijedloge navode samo *k*, *unatoč*, *usprkos* i *nasuprot*. U poglavlju o genitivu s prijedlozima stoji da se s genitivom "slažu i gotovo svi složeni prijedlozi". (1966: 225). I Florschütz piše (1916: 216) da se s genitivom "slažu svi složeni prijedlozi osim prijedloga *suprot* i *nasuprot*." Dativni su prijedlozi samo *k*, *proti*, *suprot*, *nasuprot*.

A. Weber, T. Maretić te S. Težak i S. Babić ne spominju prijedloge *nadomak* i *nadohvat*.

S. Pavešić također ne spominje prijedloge *nadohvat* i *nadomak* i također napominje da uz genitiv dolaze svi složeni prijedlozi osim prijedloga *suprot*, *nasuprot*, *unatoč*.

U *Rječniku hrvatskoga jezika* urednika J. Šonje (RHJ) ne određuje se s kojim padežom dolaze ti prijedlozi, ali se donose primjeri samo s dativom.

U Anićevu se *Rječniku hrvatskoga jezika* (AR) *nadomak* i *nadohvat* označeni su i kao prilozima i kao genitivni prijedlozi.

Hrvatski jezični savjetnik prijedloge *nadohvat* i *nadomak* određuje u prvome redu kao genitivne, a potom i kao dativne; uz oba se prijedloga napominje da je češća i običnija uporaba genitiva uz te prijedloge, ali da je uz njih pravilna i uporaba dativa. Uz prijedlog *nadomak* pokušava se uvesti značenjsko razlikovanje: "Uz prijedlog genitiv označuje da se što nalazi/događa u neposrednoj blizini pojma u genitivu (*Bitka se vodila nadomak grada*) i ta je rekcija češća u jeziku, a uz dativ da se što događa nedaleko ili na strani suprotnoj pojmu u dativu (*Nadomak kući čuli su se hici*)." Takvo je razlikovanje posve nejasno i u praksi gotovo neprovedivo; ako bi trebalo razlikovati prijedlog s genitivnom dopunom od prijedloga s dativnom dopunom, svakako je razliku bolje uočio Raguž, tj. genitiv je češći uz glagole mirovanja, a dativ uz glagole kretanja.

L. Hudeček, M. Mihaljević i A. Frančić u knjizi *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku za nadohvat i nadomak* pišu da ti prijedlozi dolaze i s genitivom i s dativom.

U *Školskome rječniku* prijedlozi *nadomak* i *nadohvat* određuju se kao prijedlozi koji uvode i genitiv i dativ⁵:

nàdohvāt prij. <GD>

označuje da se tko ili što nalazi u neposrednoj blizini koga ili čega, kao da se može dohvatiti rukom [*držati ~ djeci; Pobjeda je ~ ruke.*]

nadòmak prij. <GD>

označuje da se tko ili što nalazi u neposrednoj blizini koga ili čega [*biti ~ grada; biti ~ rješenju*]

⁵ Kao prilozima se ne obrađuju zbog svoje rijetkosti i opsega rječnika ograničenoga na 30000 natuknica.

Problem povezan s tim prijedlozima dodatno usložnjuje i pitanje sastavljenoga/rastavljenoga pisanja, naime prema Babić-Finka-Moguševu i Babić-Ham-Moguševu pravopisu oni se pišu rastavljeno: *na dohvat*, *na domak*, tj. uopće nije riječ o prijedlozima nego o prijedložnim skupinama. To mišljenje ne možemo prihvatiti i smatramo da kad je riječ o prijedlozima nema mjesta dvojbi kako ih pisati, tj. da ih treba pisati sastavljeno.⁶ To mišljenje podupire i praksa: za *na domak* ima 19 pojavnica u potkorpusu koji obuhvaća tiskovine, a 7 u potkorpusu koji obuhvaća književna djela, za *nadomak* 466 u tiskovinama i 38 u književnim djelima; za *na dohvat* 61 je pojavnica u tiskovinama i 21 u književnim djelima, a za *nadohvat* 57 u tiskovinama i 30 u književnim djelima). Prema Anić-Silićevu i Badurina-Marković- Mićanovićevu pravopisu ti se prijedlozi pišu sastavljeno.

BFM, BHM	AS, BMM
<i>na dohvat</i> (rječnik) biti na dohvat t. 316. 1.b	<i>nadohvat</i> (Stoji pored mene <i>nadohvat</i> ruke.)
<i>na domak</i> (rječnik) biti na domak t. 316. 1.b.	<i>nadomak</i> (Već smo <i>nadomak</i> šumi.)

Načistac, *nadohvat*, *naiskap*, *naodmet* donose se u Babić-Finka-Moguševu pravopisu kao primjeri prijedložnih izraza (*na čistac*, *na dohvat*, *na iskap*, *na odmet* - usto se o njima govori kao o prilozima) koji se pojavljuju samo u frazemima i koje treba pisati rastavljeno.

U Babić-Finka-Moguševu pravopisu u svim se izdanjima u popisu priloga koje treba pisati rastavljeno donosi i prijedlog *nadomak*, dakle riječ koja je uobičajeni prijedlog, a prilog tek iznimno (prema tome pravopisu *na domak*, dakle u njemu ne bi trebalo govoriti ni o prijedlogu, ni o prilogu, nego o prijedložnome izrazu). Jedini je primjer za prilog koji smo uspjeli pronaći ovaj: *Kamena spilja ne rodi, zima je nadomak, a starcu pustinjaku uzmanjkalo hljeba da nahrani griješno tijelo*. (Marija Jurić Zagorka. *Kći Lotrščaka*. Katarina Zrinska, Zagreb. 1993.) U *Hrvatskoj jezičnoj riznici* nema primjera za prilog *nadomak* iako se može konstruirati: *Grad mi je bio nadomak*. Tako je i s *nadohvat*: *Uspjeh mi je bio nadohvat*. U *Riznici* je *nadohvat* također potvrđen samo kao prijedlog, u najvećem broju slučajeva u frazemu *nadohvat ruke*. U tome je frazemu redovito potvrđen genitiv.

I. Protuđer (2004: 33) piše da te prijedloge treba upotrebljavati s dativom. U Anićevu rječniku i Silićevu udžbeniku za 2. razred gimnazije *nadomak* i *nadohvat* označeni su kao prijedlozi s genitivom. U udžbeniku za 2. razred gimnazije Mije Lončarića i Ante Bičanića *nadomak* je genitivni i dativni prijedlog, a *nadohvat* samo genitivni prijedlog.

U tablici koja slijedi pokazujemo kako su prijedlozi *nadohvat* i *nadomak* određeni u pregledanim normativnim priručnicima.

⁶ To podupire i mišljenje nekih jezikoslovaca, npr. Stjepka Težaka u radu objavljenom u časopisu *Dometi* posvećenom hrvatskomu pravopisu, u kojemu se on čak pita: "Ne bi li bilo korisno sastavljenost prijedloga s imenicom ostaviti samo za prijedložnu službu (*namjesto*, *umjesto*, *nakraj*, *ukraj*, *potkraj*, *uoči*, *uime* i dr.)?" Dalje piše i: "Sastavljeno pisanje poprijedloženih izraza prihvatljivo je i zato što malen broj takvih prijedloga previše ne otežava učenje i uporabu odgovarajućega pravopisnoga pravila onoliko koliko to čini pretjerano popriloženoje." (2003: 34 - 35). Više o tome vidi i u Hudeček-Vukojević 2005.

	prijedlog s genitivom	prijedlog s dativom
AR	+	
Barić i dr. 1995.		+ (nadomak)
Brabec-Hraste-Živković 1966.	(+) s genitivom se "slažu i gotovo svi složeni prijedlozi"	
Florschütz 1916.	(+) s genitivom se "slažu svi složeni prijedlozi osim prijedloga <i>suprot</i> i <i>nasuprot</i> "	
Maretić 1963.	-	-
Pavešić 1971.	(+) uz genitiv dolaze svi složeni prijedlozi osim prijedloga <i>suprot</i> , <i>nasuprot</i> , <i>unatoč</i>	
Raguž 1997.	+ u tablici označeni samo kao genitivni prijedlozi, dalje uz prijedlog <i>nadomak</i> stoji da "ide po jezičnoj normi s dativom, ali se sve više veže i s genitivom, pogotovu kad nije riječ o kretanju, nego o položaju, mirovanju"	(+)
RHJ		(+)
Silić-Pranjković 2005.	+ dolaze s dativom, ali su danas sve češći i s genitivom	+
Težak-Babić 1992.	-	-
Weber 1859.	-	-

Zaključak: Iako je norma često sklona u slučaju inačica genitiv/dativ dati prednost dativu, smatramo da je genitiv postao u tolikoj mjeri uobičajen u uporabi uz prijedloge *nadomak* i *nadohvat* (osobito u novinama, časopisima i publicistici, dakle u publicističkome funkcionalnom stilu) da ga ne treba diskriminirati te da treba smatrati dobrom i uporabu tih prijedloga s genitivom i uporabu tih prijedloga s dativom.

3. Navezak pridjevnih riječi muškoga i srednjega roda u dativu i lokativu jednine

Pravi je normativni i savjetnički problem problem navezaka pridjevnih riječi muškoga i srednjega roda u dativu i u lokativu jednine. O tome pitanju također nema suglasnosti u normativnim priručnicima, njihova se uporaba osim u dva-tri slučaja koje opisuju svi priručnici (kad je pridjev sam, bez imenice, kad je riječ o prvome pridjevu u nizu, kad je pridjev iza imenice - neki priručnici dodaju još neke) ne opisuje i ne propisuje. U svim ostalim slučajevima njihova se uporaba posve relativizira, pridjevne riječi mogu se i ne moraju navezivati, to je ostavljeno izboru govornika ili autora teksta (u većini priručnika), a njegovu je izboru ostavljeno i to koji će navezak odabrati. Teško je međutim prihvatiti tu posvemašnju navoljnost norme kad je riječ o navezcima. Ako ništa drugo, trebalo bi upozoriti na to da se autor teksta treba odlučiti hoće li pridjevne riječi navezivati i kako te u kojim sve slučajevima i svojih se odluka pridržavati u cijelome tekstu. To je uopće problem sa svim dvostrukostima koje norma dopušta: npr. ako pravopis dopušta i *strjelica* i *strelica*, trebalo bi jasno napomenuti da jednom odabranu *strjelica* obvezuje da u cijelome tekstu bude *strjelica*, a ne *strelica*, a također da se i u ostalim riječima s pokrivenim *r* umeće *j*; da ako se zabilježi množina *zadanci*, treba pisati i *napredci* itd. Tamo gdje su dakle dopuštene inačice odabrano rješenje (inačicu) treba unutar jednoga teksta ili cjeline sastavljene od više tekstova provoditi dosljedno. Iako je to pravilo trivijalno i samo po sebi razumljivo, lektorsko nam je i predavačko iskustvo pokazalo da na njega ipak treba upozoriti.

S. Pavešić u tablici kojom objašnjava sklonidbu određenih pridjeva ima za dativ navezak *u* i *e*, a za lokativ samo *e*. On objašnjava kad se upotrebljava navezani oblik (navezuje se pridjev kad dolazi sam, bez imenice, kad je prvi u nizu, kad stoji iza imenice). Pavešić ne daje nikakvih normativnih preporuka u vezi s navezcima za dativ i lokativ, a iz njegova se teksta može razumjeti da uporabu navezaka smatra posve slobodnom, neobvezatnom čak i u spomenutim slučajevima.

S. Težak i S. Babić u svojoj gramatici navezak donose kao glasovnu promjenu.⁷ U tablici kojom objašnjavaju sklonidbu određenih pridjeva imaju za dativ navezak *e* i *u*, za lokativ isto tako. Za naveške općenito pišu: "U nekim padežima upotrebljavaju se kraći (*mlâdôg, mlâdôm, mlâdîm*) i duži nastavci (*mlâdôga, mlâdôme, mlâdômu, mlâdîma*). U vezi s tom razlikom kao sigurno treba upamtiti samo ovo: Kad pridjev dolazi u rečenici sam, bez imenice, treba upotrijebiti duži oblik." (1992: 102)

U *Hrvatskoj gramatici* navezak se također smatra glasovnom promjenom, tj. donosi se u poglavlju *Morfološki i tvorbeno uvjetovane alternacije*, u potpoglavlju *Proširivanje* (1995: 81) te opisuje kao neobvezatno proširivanje na kraju nekih pridjeva i zamjenica.⁸ U primjerima pridjevne sklonidbe donose se navesci *-u* i *-e* za dativ i *-e* i *-u* za lokativ. Dalje se ne donose nikakva pravila o uporabi dativnih i lokativnih navezaka, samo piše da se dulji nastavci "upotrebljavaju podjednako kao i kraći" (1995: 180) te da se dulji oblici upotrebljavaju ispred riječi koje počinju istim ili srodnim glasom kojim završava kraći oblik ta da kad je više pridjeva jedan za drugim "često se upotrebljava od prvoga duži oblik, a od drugoga kraći".

U *Hrvatskome jezičnom savjetniku* (1999: 87) stoji: "Uvriježeno je mišljenje među kultiviranim govornicima hrvatskog jezika, ali ono nije izričito navedeno ni u jednome normativnom priručniku, da uporabu navezaka *-u* i *-e* (koji nisu obvezatni) u sklonidbi određenih pridjeva muškog i srednjeg roda treba raspodijeliti tako da se navezak *-u* veže za dativ, a *-e* za lokativ. To se pravilo veoma rijetko dosljedno provodi, čak i u pismu tih istih kultiviranih ljudi. Iako to pravilo ne pridonosi ništa posebno jezičnoj razlikovnosti (razlikovanju homonimnih padežnih oblika - lokativ

⁷ O tome više vidi u Hudeček-Mihaljević-Vidović 2006.

⁸ Zanimljivo je primijetiti da se u dvama priručnicima, u Hrvatskoj gramatici autora E. Barić i dr. i u gramatici S. Težaka i S. Babića navezak smatra glasovnom promjenom. Navezak se glasovnom promjenom smatra i u udžbeniku hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole autora S. Težaka. U Hrvatskoj se gramatici navezak obrađuje unutar glasovne promjene koja se zove proširivanje. Smatramo da kada je riječ o navezku ne možemo govoriti o glasovnoj promjeni: dodavanjem navezka ne mijenja se ništa u glasovnome ustrojstvu riječi.

naime uvijek dolazi s prijedlozima, što je dostatno razlikovno⁹), možemo ga ipak poduprijeti kao jednu od osobitih hrvatskih stilskih značajka i navika."

J. Florschütz ima u dativu naveske *-e* i *-u* (nema predviđenu mogućnost dativa bez naveska), a lokativ bez naveska i također s navescima *-e* i *-u*. O uporabi navezanih oblika Florschütz piše (1916: 54): "Dugi oblici genitiva, akuzativa, dativa i lokativa jednine uzimaju se redovno, kad stoji samo jedan pridjev ili jedna pridjevna zamjenica uz imenicu", zatim za prvi pridjev ili pridjevu zamjenicu u nizu te: "Kad su na okupu pridjevi i zamjenice s nepčanim i nenepčanim osnovama...: *Svade se zbog onoga tuđega lonca, O svemu tome danas se više ne govori.*"

D. Raguž u tablicama kojima se oprimjeruje pridjevna sklonidba (1997: 97-103) navodi naveske *-u* i *-e* za dativ, a *-e* i *-u* za lokativ. Za dativne i lokativne naveske piše da se raspodjeljuju po istim pravilima kao i genitivni navezak *-a* te da se katkad "nastoji, bez pravoga opravdanja, *-u* vezati za D, a *-e* više za L."

Babić, Hraste i Živković imaju u primjeru za pridjevu sklonidbu za dativ naveske *-e* i *-u*, a za lokativ samo *-u*. Ponavljaju uobičajena pravila o uporabi navezanih oblika (kad je pridjev bez imenice, kad je prvi u nizu, kad je iza imenice) te napominju: "Uopće se može primijetiti sve češća upotreba kraćih oblika." (1966: 88)

U gramatici J. Silića i I. Pranjkovića u primjerima pridjevne sklonidbe pridjevi se i u dativu i u lokativu navode ovim redom: s naveskom *-u*, s naveskom *-e*, bez naveska. Iako se to nigdje izrijekom ne kaže, takav poredak mogao bi upućivati na to da se prednost i u dativu i u lokativu daje obliku s naveskom *-u*.

T. Maretić u primjeru pridjevne sklonidbe donosi naveske ovim redom: *-e*, *-u*, oblik bez naveska za dativ te oblik s naveskom *-e* i oblik bez naveska za lokativ. Od svih gramatika u Maretićevoj se nalazi najiscrpniji komentar dativnih i lokativnih navezaka u "narodnome" i književnome jeziku i zaključak: "Iz svega ovoga što je razloženo izlazi da se dativ na *-omu* u književnom jeziku može (ali ne mora) upotrebljavati jer je rjeđi od oblika na *-ome* i na *-om*, a lokativu na *-omu* da nema mjesta u književnom jeziku." (1963: 208)

Zanimljivo je da Krstić i Guberina u *Razlikama* u svojem tekstu gotovo da i nemaju navezaka, ni u genitivu, ni u dativu, ni u lokativu. Tako je i u Klaić-Ciprinu *Hrvatskome pravopisu* iz 1944. godine.

⁹ Problem prijedloga *prema* pokazuje da nije uvijek tako.

U tablici koja slijedi dajemo pregled distribucije dativnih i lokativnih navezaka za pridjeve i zamjenice muškoga i srednjega roda.

	navesci u dativu	navesci u lokativu
Barić i dr. 1995.	-u, -e navezak se smatra glasovnom promjenom (proširivanjem)	-e, -u
Brabec-Hraste-Živković 1966.	-e, -u	-u
Florschütz 1916.	-e, -u	-e, -u
Hrvatski jezični savjetnik 1999.	-u	-e
Maretić 1963.	-e, -u navezani se oblici, i to tim redom donose u nabrajanju prije nenavezanih	-e oblik s naveskom -e navodi se prije nenavezanoga oblika
Pavešić 1971.	-u, -e	-e
Raguž 1997.	-u, -e	-e, -u
Silić-Pranjeković 2005.	-u, -e navezani se oblici, i to tim redom donose u nabrajanju prije nenavezanih i u dativu i u lokativu	-u, -e
Težak-Babić 1992.	-e, -u navezak se smatra glasovnom promjenom	-e, -u

Dok među hrvatskim jezikoslovcima vlada kolika-tolika sloga o tome da je normativno preporučljiv dativni navezak *-u* (pa i Stevanović zaključuje: "Njega (-ōmu, B.T.) češće nalazimo kod pisaca iz zapadnih oblasti našeg jezika, dok je oblik na -ōme ... skoro uopšten u centralnim i istočnim oblastima srpskohrvatskog jezika." (prema B. Tafra 1993: 98), među hrvatskim jezikoslovcima stalno se čuje glas da bi hrvatska norma trebala preporučivati lokativ bez naveska umjesto lokativa s naveskom *-e*. Taj glas dolazi uglavnom iz redova jezičnih povjesničara koji tvrde da je lokativ bez naveska stara i izvorna hrvatska tradicija. Kakvo je stanje u starijim hrvatskim gramatikama? Prema Babukiću dativ ima nastavak *-omu/-emu*, dakle s naveskom *-u*, dok je lokativ bez naveska. "Raspodjelu nastavka *-omu/-emu* za Djd. i *-om/-em* za Ljd. osim Babukića imaju još Mažuranić (1838, 1861), Volarić Fürholer, Parčić, Veber i Daničić (1863). ... Budući da stariji gramatičari nemaju u paradigmama Ljd., ne može se dobiti prava slika gramatičke norme za ta dva padeža. No, u njihovim se tekstovima nalaze lokativi s nastavkom *-om* i dativi s *-omu* (najčešće) ili je *-omu* u oba padeža (kod Kašića, Gabrić-Bagarić 1984, tablice na str. 96. i 103; kod Lanosovića u 3. izdanju)." (Tafra 1993: 98)

Da bismo provjerili kako se navesci raspodjeljuju u naših starih pisaca, provjerili smo potvrde koje se u *Akademijinu rječniku* donose u obradbi prijedloga *k* (za dativ), tj. u obradbi prijedloga *pri* (za lokativ).

Primjeri iz *Akademijina rječnika* pokazuju da je stalnica književnoga koda hrvatskih pisaca i autora predstandardnoga razdoblja uporaba lokativa bez naveska i lokativa s naveskom *-u*. Čak se može uočiti i da se lokativ bez naveska i lokativ s naveskom *-u* raspodjeljuju tako da se u pravilu ne navezuju zamjenice i da se u pravilu navezuju pridjevi. Za razliku od toga, u djelima je srpskih pisaca u pravilu potvrđen lokativ s naveskom *-e*, s tim da se zamjenice također često ne navezuju.

Iz toga bismo mogli zaključiti da je u hrvatskome predstandardnome jeziku stabilna nepisana norma bila uporaba lokativa bez naveska ili lokativa s naveskom -u, s tim da se zamjenice u pravilu ne navezuju, a pridjevi navezuju. Možemo zaključiti da nisu posve u pravu oni "tradicionalisti" koji zahtijevaju lokativ bez naveska, tj. da bi svoj zahtjev mogli eventualno ograničiti na zamjenice.

U dativu je pak u hrvatskih pisaca potvrđena gotovo beziznimna uporaba dativa s naveskom -u. Tako je dakako i u zamjenica. U hrvatskih je pisaca potvrđeno samo *k tomu*, osim u Došena koji ima i *k tom* i *k tome*.

U tablicama koje slijede donosi se popis potvrda iz *Akademijina rječnika* sa zasjenčanim srpskim primjerima za:

1. lokativ uz prijedlog *pri*

bez naveska	<i>AndĚlski svoj obraz, pri kom bi snijeg i led prikopnio.</i> Vetranić; <i>Vrlo je rado koješta veselo i Ńalivo pripovedao, ali se pri tom nigda nije smejao.</i> Vuk nar. pjes; <i>Tvoje molbe sladku jakost pri mem srcu vim d' imaju.</i> Gazarović; <i>David bivŃi pri dobrom zdravju.</i> Pavić; <i>Tozi vse pri Ńivotu svomŃ roditeljje naŃi uzeŃe u svoju ruku.</i> Mon. serb; <i>Svoju milu majku pri samom smrtnom Ńasu drugu i uĉeniku svojemu Joanu preporuĉujuĉi.</i> Obradović; <i>Pri samom djelu sve samo ovo joŃt veĉma osjetio.</i> Vuk; <i>Sva se uĉini od mramora pri govoru gorkom tomu.</i> Palmotić; <i>Daĉete mi svaku pravicu, da se malo viruje pri onom, Ńto bi se imalo virovati.</i> Banovac; <i>Ľubdraga bih htila stisnut k srcu momu, Ńega bih ljubila pri Ńfakom inomu.</i> Gazarović; <i>Koga je zdravlje meni milo pri Ńivotu istom momu.</i> Palmotić
s naveskom -u	<i>Namaan ... biŃe ĉovik velik pri gospodinu svomu i poĉtovan.</i> Bernardin; <i>BezrazloŃno se tad rimskomu namjesniku sta misliti, pri ĉovjeku ovakomu moĉ Jezusa sloboditi.</i> Palmotić; <i>BoĽe je ĉiniti pokoru pri milosrdju BoŃjemu na ovomu svitu ...</i> Anĉić; <i>Ne ktjeh uzet Ńivot Ńemu ...pri oĉitu zlu svojemu sam neka se satire.</i> Palmotić; <i>Vas svit uokol ne ima razum tvoj.</i> Rebeka i Mikol pri tvomu zgubi svoj. Menĉetić; <i>Zatoj ti ovi dar darivam, pri komu draŃu stvar na svijetu ne imam.</i> Vetranić; <i>Stari zakon pri novomu bijaŃe ...</i> Anĉić; <i>Ńto su sva tvoja godiŃta ...pri vjeĉnomu Ńivotu ...</i> AndrijaŃeviĉ; <i>Ni(h)ova svitovŃa veliĉanŃta sva pri ovomu blagu bijahu niŃta.</i> Filipoviĉ; <i>Ali je Ńemoguĉstvo slabost pri svemu moguĉstvu BoŃjemu.</i> BaŃiĉ; <i>Grih jest zlo, pri komu svako drugo zlo jest dobro ...</i> KneŃeviĉ; <i>Blago najveĉe, pri komu svako bogatstvo i sva ina ... grdi i cijeni kako smetiŃte.</i> Mateiĉ; <i>Zakeo ...razveseĽen pri takomu gostu reĉe.</i> Rosa; <i>Bi li se zvo ubojica, koji bi drugoga ubio pri svomu Ńivotu?</i> Ivanoviĉ
s naveskom -e	<i>Na glavi joj alem kamen dragi pri kome se hoditi viĉaŃe usred tavne noĉi bez mjeseca.</i> Nar. pjes. vuk; <i>Naĉe svoju zaruĉnicu, ĉe se pribila pri jednome kamenu na pola mrtva.</i> Nar. prip. vuk; <i>Onaj drugi ostane pri svome.</i> Nar. prip. vuk; <i>Pri svemu svome prepravĽeŃu i obriĉaŃu nije ni Ńiv kazao.</i> Vuk graĉ.; <i>Sva imena cesarŃ, kraljŃ i poglavica ovoga svita ...niŃta su pri ovome imenu BoŃjemu.</i> Banovac

2. dativ uz prijedlog k

bez naveska	<i>Leteć mnogokrat sred potjera od Odera do Nepera, i s Nestera k njemškom moru. Gundulić; Po ubožtvu i tjesnoći k svom' Isusu htješe poći. Kavañin; Ni jednoga pogubio nisam, pogubio, ni stara ni mlada, no pratio ka starom Pazaru... Nar. pjes, vuk.</i>
s naveskom -u	<i>Dojdoh u Dubrovnik sam svojom glavom ka mnogopoštenomu knezu ... Mon. serb.; Pastiru ki želiše k stadu svomu iti. Hektorović; H komu bismo pošli? A. Dalmatin; H gradu svomu zavratit se. Mrnavić; H komu ima poći. Matijević; Napokon povrativši se k općenomu priprošćemu slova ovako reče. Živ. kat. star.; Kamo se trijebuje obrnuti, h komu uteći. Štit; Da će se i oni za nas uteći k milosrdju Božjemu. Kadčić; Da se primiša k tomu uļu balsam. Kadčić; K ovomu se prilagaju česte gozbe. Kadčić; Ali uprav sad k onomu ti vitezu oči svrni. Gundulić; Zrcalo h komu poglijed tvoj uznosi. Vitaljić; Od moga prignutja k tvomu vlastitomu dobru. Kadčić; Da upraviš k otcu općenomu molbe tvoje. Kadčić; Kadano k vičnemu ocu pivaše. Lastrić; Zubatca ki priličan biše k jednomu teliću. Hektorović; Toka je od jednoga k drugomu prilika, kolika od živoga do mrtva človika. Hektorović; Život duhovni ima prikladnost k životu tjelesnomu. Kadčić; Da me pomagaju k momu živjeru. Korizm.; On se je dal nam k našemu naslajeniju. Korizm.; Ne bi h čemu imio u vartal hoditi. Mrnavić; Da u zgodi osobitoj možemo prikaldno dilovati k svetomu sakramentu. Kadčić; Za pripravu k putu nebeskomu. Kadčić; Ka vsakomu zlu nakloñen. Kateh.; Ľubav koju je dužan k Bogu i k iskrñemu. Kadčić; K prvomu, post ni človik podal človiku. Glavinić; Kako se ima držati dobro otinje i Ľubav ka iskrñemu? Korizm.; Ľubavi otca nebeskoga k narodu čovječanskomu. Matović; K svakomu dobrostiv, starim čast vazda daj. Hektorović; Vitez imiše veliku devocijon k jednomu molstiru. Mirakuli; Jer veselo čuje, priklonit k svakomu koga potribuje. Hektorović; Da sit (pas) ćud promiñi, režljiv je svakomu. Hektorović; Da ja koke ponameštam, k tomu vreme za pojañe. Nar. pjes. Vuk</i>
s naveskom -e	<i>Pa ti idi u Prizrena bela ka onome caru čestitome. Nar. pjes. vuk; A kad Komnen u planinu dođe ka onome zelenu jezeru. Nar. pjes. vuk; Svaka tica k svome jatu (leti). Nar. posl. vuk; I kad se jednako približavaju k narodnome jeziku. jov.; Da je sremački jezik bliži k rosijskome. Vuk, fruć; Još oko desete godine pokazao je veću voļu k vojničkoj službi nego i k čemu drugome. Vuk</i>

Provjerili smo također i primjere u konkordancijama Gundulićeva *Osmana*, Marulićevih djela, *Razvoda istarskoga* i *Žića svetih otaca*.

Osman

Ni u lokativu ni u dativu nema naveska -e. Dativ i lokativ s naveskom i bez njega podjednako su zastupljeni, iako je češći dativ bez navezaka.

dativ	<i>k planinskomu vilozmaju, k južnom kraju, k morskom kraju, k poljskom kraju, k svakom kraju, k bijelom Smederevu, k nijemskom moru, k tomu kraju, k mjestu tomu, k tomu</i>
lokativ	<i>pri sramotnom bezakonju, pri desnomu pak su kraju</i>

Marulićeva djela

U dativu je dosljedno navezak *-u*, lokativ je bez naveska (tako je i za pridjeve i za zamjenice).

dativ	<i>k tomu, k velomu hladencu, k živomu studencu</i>
lokativ	(nema primjera uz <i>pri</i> pa smo pogledali <i>po</i>): <i>po svem sviti, po svojem svitu, po svitu svem, po božjem svitu, po kom hode, po kom lete, po čem nećeš s puta zajti, po milo-sardju božjem</i>

Razvod istarski

dativ	<i>k malinu brdckome, k dvoru šumberskomu, k ednomu velikomu m<>elu</i>
lokativ	<i>pri tom</i> (14 primjera); <i>po tom listu</i>

Žića svetih otaca

dativ	<i>k nikomu mestu, k nikomu starcu, k nikomu velikomu starcu, k onomu bratu, k onomu, k onomu koludru, k ovomu otcu, k ovomu svetu, k starcu nikomu velikomu, k starcu onomu, k tomu koludru</i>
lokativ	(nema primjera uz <i>pri</i>): <i>po narejen'ju božjem, po spovidu tvojem, po vsakom versi</i>

Zaključak: Ako bismo se doista željeli držati najstarije tradicije, dativni bi navezak bio *-u*, a lokativ bi bio bez naveska (osobito zamjenice) ili također s naveskom *-u*. Navezak *-e* nije ni dativni ni lokativni navezak hrvatskoga jezika do početka 20. stoljeća, on je u hrvatski standardni jezik uveden pravilom koje nema uporišta u hrvatskome književnom (predstandardnom) jeziku. Pitanje je međutim treba li se vraćati u prošlost ili samo učvrstiti normativnu preporuku o navesku *-u* u dativu i *-e* u lokativu koja se također može braniti tradicijskim razlozima jer je navezak *-e* prihvaćen već dulje od stoljeća.

Ostajemo stoga pri preporuci danoj u *Hrvatskome jezičnom savjetniku*, tj. pri preporuci da se pridjevne riječi u dativu navezuju naveskom *-u*, a u lokativu naveskom *-e*.

4. Zaključak

U radu smo pokazali kakve odgovore na pitanja je li *prema* dativni ili lokativni ili i dativni i lokativni prijedlog, koji padež / koje padeže uvode prijedlozi *nadohvat* i *nadomak* te kakav je u standardnome jeziku navezak pridjevnih riječi muškoga i srednjega roda u dativu i lokativu daju različiti savjetnici i ostali normativni priručnici. S obzirom na to da u hrvatskoj normativistici nema općeprihvaćenoga odgovora na ta pitanja, u radu donosimo svoje prijedloge odgovora na njih. *Prema* smatramo i dativnim i lokativnim prijedlogom. O dativnome je prijedlogu riječ u svim mjesnim značenjima u kojima je prijedlog *prema* sinoniman prijedlogu *k* ili prijedlogu *nasuprot*, također i kad je usmjerenost apstraktna, kad je to značenje preneseno (u tome se slučaju prijedlog *prema* ne može zamijeniti kojim drugim dativnim prijedlogom). O lokativnome prijedlogu *prema* riječ je u onim njegovim značenjima u kojima je sinoniman lokativnome prijedlogu *po*, tj. tamo gdje je značenje prijedloga *prema* i *po* 'u skladu s'. *Nasuprot* i *nadomak* smatramo u standardnome hrvatskom jeziku i genitivnim i dativnim prijedlozima. Kad je riječ o navescima pridjeva i zamjenica muškoga roda u dativu i lokativu jednine, ostajemo pri preporuci danoj u *Hrvatskome jezičnom savjetniku*, tj. pri preporuci da se pridjevne riječi u dativu navezuju naveskom *-u*, a u lokativu naveskom *-e*.

POPIS LITERATURE

ANDRIĆ 1911

Nikola Andrić, *Branič jezika hrvatskoga*, Zagreb 1911.

ANIĆ 2003

Vladimir Anić, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003. (AR)

ANIĆ 2001

Vladimir Anić - Josip Silić, *Pravopis hrvatskoga jezika*, Zagreb 2001.

BABIĆ 1996

Stjepan Babić - Božidar Finka - Milan Moguš, *Hrvatski pravopis*, Zagreb 1996. (BFM IV)

BABIĆ 2000

Stjepan Babić - Božidar Finka - Milan Moguš, *Hrvatski pravopis*, Zagreb 2000. (izdanja od 5. nadalje). (BFM)

BABIĆ 2008

Stjepan Babić - Sanda Ham - Milan Moguš, *Hrvatski školski pravopis - usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika*, Zagreb 2008. (BHM)

BADURINA 2008

Lada Badurina - Ivan Marković - Krešimir Mićanović, *Hrvatski pravopis*, Zagreb 2008. (BMM)

BARIĆ 1995

Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Zagreb 1995.

BRABEC 1966

Ivan Brabec - Mate Hraste - Sreten Živković, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1966.

CIPRA 1998

Franjo Cipra, Bratoljub Klaić, *Hrvatski pravopis*, Zagreb 1998.

CIPRA 1944

Franjo Cipra - Petar Guberina - Kruno Krstić, *Hrvatski pravopis*, Zagreb 1944.

ČUBRIĆ 2001

Marina Čubrić, *Hrvatski jezik 2 : udžbenik za 2. razred četvorogodišnjih strukovnih škola*, Zagreb 2001.

DUJMOVIĆ-MARKUSI 2003

Dragica Dujmović-Markusi, *Fon-fon 2 : udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije*, Zagreb 2003..

FLORSCHÜTZ 1916

Josip Florschütz, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika za srednje i slične škole*, Zagreb 1916.

FRANČIĆ 2006

Anđela Frančić - Lana Hudeček - Milica Mihaljević, *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Zagreb 2006.

HUDEČEK 2006

Lana Hudeček - Milica Mihaljević - Domagoj Vidović, "Sinonimni parovi i nizovi u temeljnome jezikoslovnom nazivlju" *Filologija* 46/47: 101 - 122.

HUDEČEK 1999

Lana Hudeček - Milica Mihaljević - Luka Vukojević (izv. ur.), *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb 1999.

HUDEČEK 2010

Lana Hudeček - Milica Mihaljević - Luka Vukojević, *Jezični savjeti*, Zagreb 2010.

HUDEČEK 2005

Lana Hudeček - Luka Vukojević "Sastavljeno i rastavljeno pisanje priloga kao pravopisni i lingvistički problem", u: *Od fonetike do etike*. Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića. Disput, Zagreb 2005., 99 - 125.

JONKE 1965

Ljudevit Jonke, *Književni jezik u teoriji i praksi*, Zagreb 1965.

KRSTIĆ 1940

Kruno Krstić, Petar Guberina, *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika*, Zagreb 1940.

LONČARIĆ 2003

Mijo Lončarić - Ante Bičanić, *Hrvatski jezik II : udžbenik za II. razred gimnazije*, Zagreb 2003.

MARETIĆ 1963

Tomo Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb 1963³.

PAVEŠIĆ 1971

Slavko Pavešić (ur.) *Jezični savjetnik s gramatikom*, Zagreb 1971.

PROTUĐER 2003

Ilija Protuđer, *Pravilno govorim hrvatski 4*, Split 2003.

RAGUŽ 1997

Dragutin Raguž, *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb 1997.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (ARj).

1880–1976. knj. 1–23, JAZU, Zagreb.

ROŽIĆ 1904

Vatroslav Rožić, *Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*, Zemun 1904.

SILIĆ 2003

Josip Silić, *Hrvatski jezik 2 : udžbenik za II. razred gimnazije*, Zagreb 2003.

SILIĆ 2006

Josip Silić - Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb 2006.

ŠONJE 2000

Jure Šonje (ur.), *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2000.

TAFRA 1993

Branka Tafra, *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*, Zagreb 1993.

TEŽAK 2003

Stjepko Težak *Napokon hrvatski pravopis*. Doleti. Rijeka. 2003: 27 - 37.

TEŽAK 1999

Stjepko Težak, *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni*, Zagreb 1999.

TEŽAK 1995

Stjepko Težak, *Hrvatski naš osebjuni*, Zagreb 1995.

TEŽAK 1990

Stjepko Težak, *Hrvatski naš svagda(š)nji*, Zagreb 1990.

TEŽAK 1992

Stjepko Težak - Stjepan Babić, *Gramatika hrvatskoga jezika - priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Zagreb 1992.

WEBER 1859

Adolfo Weber, *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije*, Beč 1859.

ZORIČIĆ 1998

Ivan Zoričić, *Hrvatski u praksi*, Pula 1998.

ZORIČIĆ 2004

Ivan Zoričić, *Tragom jezičnih nedoumica*, Pula 2004.

THE ACTUALITY OF CROATIAN LANGUAGE MANUALS IN THE 20TH CENTURY

The authors dedicate this paper to professor Zoričić, the author of *Hrvatski u praksi*, a language manual published in 1998. They give an overview of a few as yet unsolved language problems: does the preposition *prema* occur with the dative or the locative case, which cases occur after the prepositions *nadohvat* and *nadomak*, which *navezak* (movable vowel) should occur in adjectives and pronouns in the dative and locative case. They conclude that *prema* depending of the meaning occurs with the locative and the dative case. *Nadomak* and *nadohvat* also occur with both the genitive and the dative case. They suggest that *navezak e* is used in the locative and *u* in the dative case.

Key-words: language manuals, prepositions *nadohvat* and *nadomak*, movable vowel, preposition *prema*